

ЛЮБОМИР ВИНАР

Українське Історичне Товариство

Кент, Огайо, США

## ДО ІСТОРІЇ АНГЛОМОВНОГО ВИДАННЯ “ІСТОРІЇ УКРАЇНИ-РУСИ” МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

В передмові до першого тому *History of Ukraine-Rus*<sup>1</sup> д-р Франк Сисин, головний редактор англомовного перекладу *Історії України-Руси* Михайла Грушевського, пише дуже коротко про дослідження творчості історика на Заході в 1960-их роках і про перші спроби видати англомовний переклад *Історії України-Руси*:

“In the 1960s, the Ukrainian Historical Association and contributors to its journal *Ukrains'kyi istoryk* (The Ukrainian Historian), in particular Lubomyr Wynar, began publishing large numbers of source materials and bibliographies as well as studies on Hrushevsky. In 1968, the Ukrainian community funded a chair in history at Harvard University named in Hrushevsky's honor. The Shevchenko Scientific Society reestablished in the West after its abolition following the Soviet annexation of Western Ukraine, announced a project to translate the *history* and commissioned a number of translations, but it lacked the resources to carry out the enormous undertaking”<sup>2</sup>.

Автор не мав змоги у відносно короткій передмові подати докладніше історію видання англомовного перекладу *Історії України-Руси* (дальше *IUP*), яка винятково важлива для дослідників розвитку української історіографії на Заході і розвитку грушевськознавства. Не підлягає сумніву, що це англомовне видання заслуговує на ширше обговорення і джерельне насвітлення. Історія опрацювання перекладу і видання *IUP* охоплює різні наукові установи в діяспорі й ініціативи поодиноких вчених та українських громадян-меценатів. Це самозрозуміле, адже розходить про найважливіший твір української історіо-

---

<sup>1</sup> Mykhailo Hrushevsky, *History of Ukraine-Rus*. From *Prehistory to the Eleventh Century*. Volume 1. Translated by Martha Skorupsky / Edited by Andzej Poppe. Consulting Editor and Frank E. Sysyn, Editor-in Chief with the assistance of Uliana M. Pasichnyk. Edmonton – Toronto: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 1997, 602 pp.

<sup>2</sup> Frank Sysyn, “Introduction to the *History of Ukraine-Rus*”. Mykhailo Hrushevsky's *kyi, History of Ukraine Rus*, op. cit., pp. XXXIX-XL.

графії. В 1960-их роках ми були переконані, що цей твір повинен бути якнайшвидше перекладений на англійську мову й стати доступним на Заході неукраїнським науковцям і студентам історії Східної Європи<sup>3</sup>.

Справа англомовного перекладу *IYP* в 1960-их роках безпосередньо була пов’язана з постановом Українського Історичного Товариства в 1965 році та з виданням першого українського історичного журналу *Український Історик* (1963). УІТ і УІ прийняли доповнену схему М. Грушевського, як наукову схему історії України, а на сторінках *Українського Історика* започатковано систематичне друкування джерельних матеріалів грушевськіяни та дослідження історичної творчості Михайла Грушевського. В *Українському Історикі* і на різних наукових конференціях ми пропагували невідкладну потребу англомовного видання *IYP*.

У советській Україні історики були змушені пристосуватися до партійної лінії і до комуністичної історичної схеми, базованої на “Тезах КПСС до 300-річчя воз’єднання України з Росією” (1954). Твори Грушевського в Україні були заборонені, його історичні концепції, життєвий шлях і діяльність сфальсифіковані комуністичною історіографією<sup>4</sup>. На Заході європейські, американські й інші історики часто неправдиво висвітлювали український історичний процес і при цьому, як правило, користувалися в своїх працях дореволюційною російською історичною схемою або дещо змодифікованою советською схемою історії Східної Європи. На цій основі вони тенденційно реконструювали історію України як невідривну частину історії Росії. Праці М. Грушевського, зокрема *IYP*, уважали “націоналістичними” і тенденційними, так як советські історики. Крім того, знання української мови у західних істориків часто було мінімальним і про *IYP* М. Грушевського вони дізнавалися з “других рук”, крізь призму публікацій російських і советських істориків.

УІТ взяло на себе обов’язок популяризації історичної схеми М.

---

<sup>3</sup> В англомовних працях ми докладно проаналізували історичну схему Грушевського, на якій основано *Історію України-Руси*, у порівнянні з російською та советською схемами історії Східної Європи. Див.: Lubomyr Wynar, *Mykhailo Hrushevsky: Ukrainian-Russian Confrontation in Historiography*. Toronto, New-York, Munich, 1988, pp.9-25; Lubomyr Wynar, “Mikhael Hrushevsky’s Scheme of Ukrainian History in the Context of the Study of Russian Colonialism and Imperialism”, *Russian Empire: Some Aspects of Tsarist and Soviet Colonial Practices*. Cleveland: Institute for Soviet and East European Studies, John Carroll University, Ukrainian Historical Association, 1985, pp.19-39.

<sup>4</sup> Для прикладу наведемо характеристику М. Грушевського, подану істориком В. Сарбеем у 1989 році: “Схема истории Украины, разработанная Грушевским, была самым концентрированным выражением основных фальсификаторских концепций буржуазно-националистической историографии. Работы Грушевского знаменоваали собой тупик, в который зашла буржуазная историография в период империализма”. (В.Г. Сарбей, *Очерк методологии и историографии Украины*. Київ, 1989, стор.60). Ця праця появилася в Києві в часи “гласності” і “перестройки”, розвалу СССР і вона є ще одним свідцтвом тривалості засад партійної комуністичної історіографії.

Грушевського, його головних історіографічних концепцій та *Історії України-Руси*. В той час ми мали, як тепер бачимо, занадто оптимістичний погляд на справу перекладу і видання *Історії*. Ми брали до уваги відроджене на Заході Товариство ім. Шевченка, яке продовжувало наукові традиції НТШ у Львові і його найвидатнішого голови М. Грушевського, а також Українську Вільну Академію Наук як продовжувача наукових традицій Всеукраїнської Академії Наук 1920-их років. Ми сподівалися, що видання в перекладі на англійську мову найвидатнішого твору української історіографії буде поважно обговорене цими установами і за деякий час реалізоване.

Постання Гарвардського Українського Наукового Інституту (ГУРІ), катедри історії України ім. М. Грушевського і започаткування журналу *Harvard Ukrainian Studies* давали нам надію, що “Український Гарвард” займеться англومовним виданням найважливішої праці свого патрона. Однак так не сталося. Українські наукові установи і ГУРІ мали інші пріоритети наукової діяльності, а на сторінках гарвардського українознавчого журналу навіть не появилось жодної поважнішої студії про патрона історичної катедри ім. М. Грушевського. Така була дійсність і тут не місце аналізувати головні причини цього дивного явища.

У вересні 1965 року в містечку Лудлов я мав важливу розмову з проф. О. Оглоблиним, першим президентом УІТ, відносно науково-організаційної і науково-видавничої діяльності українських істориків в Америці, зокрема в новопосталому Історичному Товаристві й Історичній Секції УВАН у США. Я тримався думки, що одним із найважливіших пріоритетів української історіографії та наукових установ у діаспорі є підготування англومовного перекладу *IUP*, який може мати переломовий вплив у світовій історіографії і напевно причиниться до кращого й об’єктивнішого насвітлення різних періодів історії України. Олександр Петрович розумів важливість цього проєкту, але був обережний. Він уважав, що старші наукові установи, зокрема НТШ і УВАН в Америці, не можуть зайнятися цим грандіозним видавничим проєктом і мають інші науково-видавничі пріоритети, а новопостале УІТ не мало належних фінансових засобів. Можливо, що Олександр Петрович мав рацію, але тут спершу йшлося про підготовчі роботи до англومовного видання *IUP*.

В 1966 році відзначено в Америці 100-ліття з дня народження М. Грушевського. На різних наукових конференційних форумах виринало питання англومовного перекладу *IUP*. Ми вирішили вичекати і цю справу обговорити пізніше. У *Бюлетені* УІТ за 1967 рік знаходимо інформативну статтю “Англومовне видання *Історії України-Руси* М. Грушевського”, в якій читаємо:

“Вже від довшого часу на сторінках української преси обговорюється потреба видання *Історії України-Руси* англійською мовою. З наших членів це питання заторкнули у своїх статтях Л. Шанковський і

Л. Винар. Останніми часами до Управи УІТ звернулися п. Маріян Коць і д-р Ричок, які готові взяти на себе ризик фінансування перекладу *Історії*. Майже рівночасно з рамені Асоціації Українських Професорів у цій справі звернувся проф. М. Мельник. Ці проекти розглядаються Управою УІТ. Уважаємо, що такий переклад *Історії України-Руси* є дуже на часі. При належних обставинах і загальній допомозі такий переклад можна б зреалізувати. Управа УІТ вважає, що цією справою повинні зайнятися УВАН, НТШ і УІТ. При цій нагоді хочемо підкреслити ініціативу фінансування перекладу *Історії України-Руси* зі сторони відомого мецената п. Маріяна Коця”<sup>5</sup>.

Як бачимо, була добра воля зі сторони УІТ і меценатів взятися за переклад *IUP*. Проте в міжчасі справи ускладнилися. Деякі вчені, зокрема проф. Омелян Прицак, висловлювали думки проти видання англomовної *IUP*, і взагалі старалися підважити наукове значення цієї фундаментальної праці та послуговувалися аргументами про “застарілість” *Історії*. Ми уважали, що клясичні монументальні праці “не старіються” і тому не брали серйозно цих аргументів. В 1966 році появилася з нагоди 100-ліття М. Грушевського контрoверсійна стаття проф. Омеляна Прицака “У століття народин М. Грушевського”<sup>6</sup>, в якій автор також старався довести “перестарілість” і недоліки *IUP*”<sup>7</sup>. В цьому самому часі він запропонував проєкт опрацювання 12-томного *Вступу до історії України*, що був задуманий як колективний твір і, правдоподібно, мав бути пов’язаний із новоствореним українським науковим осередком у Гарвардському університеті<sup>8</sup>. З цього задуму нічого не вийшло, але стаття О. Прицака про Грушевського спричинила деякий фермент у наукових кругах. Деякі науковці стали скептиками англomовного проєкту *IUP*. Не зважаючи на якнайкращі наші інтенції, УІТ у той час не мало потрібних засобів, щоб започаткувати підготову видання.

Проте ідея англomовного перекладу *IUP* не вмерла. Вже в 1973

---

<sup>5</sup> Українське Історичне Товариство. *Бюлетень для членів*. 1967, рік 1, ч.6, стор.3; “Англomовне видання”, *Український Історик*, 1967, ч.1-2 (13-14), стор.132-133.

<sup>6</sup> Омелян Прицак, “У століття народин М. Грушевського”, *Листи до приятелів*, 1966, кн.5-7, стор.1-19. Див. відповідь Марка Антоновича, “До дискусії навколо М.С. Грушевського”, *Український Історик*, 1991 – 1992, ч. 3-4 (110-111); 1-4 (112-115), стор.370-377.

<sup>7</sup> О. Прицак писав, що “Грушевський зашвидко працював, щоб мати змогу написане передумати, корегувати суперечності поміж своєю історіософією та мовою фактів, оперувати стислою термінологією”. (*Цит. пр.*, стор.8). В тому часі проф. О. Прицак був проти англomовного перекладу *IUP*, але пізніше змінив свій погляд і написав із позитивної точки зору передмову до *Історії України-Руси*, перевидану в Україні у 1991 році. Питання англomовного перекладу також дискутував д-р Олександр Домбровський, “До питання англійського перекладу *Історії України-Руси* М. Грушевського (Стаття дискусійного порядку)”, *Український Історик*, 1968, ч.1-4, стор.138-141.

<sup>8</sup> Омелян Прицак, “Проєкт “Вступу до історії України”, *Український Історик*, 1968, ч.1-4 (17-20), стор.128-133.

році за ініціативою д-р Матвія Стахова, голови НТШ в Америці, було закривізовано справу англомовного перекладу *Історії*. В резолюціях “Ювілейного Наукового Конгресу Століття НТШ”, читаємо, що “в наявності грядущих подій Ювілейний Науковий Конгрес НТШ вважає, що черговим і найважливішим завданням НТШ є видання англомовного перекладу 10-томової *Історії України-Руси М. Грушевського і висловлює признання усім тим своїм членам, які вже піднялися цієї роботи, та закликає цілу українську громаду піддержати цей почин морально і матеріально* (підкр. Л.В.)<sup>9</sup>. Новостворена Історична Секція НТШ на чолі з Матвієм Стаховим перебрала проєкт видання *ІУР* і покликала до життя спеціальну комісію для англомовного видання *Історії*<sup>10</sup>. Комісія запросила до перекладу окремих томів *Історії* таких членів НТША: проф. Микола Чировський – перший том *ІУР*, о. проф. Мелетій Войнар – другий том, проф. Кость Андрусичин – третій том. Сенатор Павло Юзик з Оттави зобов’язався мовно перевірити кожний том перекладу.

Проф. Петро Стерчо, секретар Комісії, писав, що було зроблено переклад першого, другого та третього томів *ІУР*. З вибором головою НТШ д-р Ярослава Падоха в березні 1977 року ситуація змінилася. НТШ не підписало договору з Видавництвом Оттавського Університету, яке за рекомендацією сенатора Юзика погодилося видати *ІУР*. Петро Стерчо пише про деяких противників, які могли вплинути на зірвання цього видавничого проєкту. Існує правдоподібність, що голова НТШ цю справу обговорював з проф. О. Прицаком і був під впливом його думки про недоцільність англомовного перекладу *ІУР*. Також існує можливість, що переклад томів *ІУР* не був задовільний.

Не зважаючи на закінчення акції НТША, заходи щодо виданням *ІУР* не припинилися. В листопаді 1983 року відбувся в Торонті IV Світовий Конгрес Вільних Українців (СКВУ), під час якого було вибрано головою Наукової Ради СКУ Любомира Винара, президента УІТ і Асоціації українських університетських професорів. Членами Наукової Ради були наукові установи й українські університети в Європі, Америці, Канаді й Австралії. Можна ствердити, що в цей

<sup>9</sup> “Резолюції “Ювілейного Конгресу НТШ з 1973 року”. (Машинопис. Архів УІТ). Треба згадати, що в українській пресі появилася звернення від Управи НТШ у США “До української Спільноти у Вільних Країнах”, в якому обґрунтовано видання *ІУР*, яка повинна дати “західним університетам, професорам, студентам і взагалі інтелегентній провідній верстві цих країн повну, всебічну історію України пера Михайла Грушевського. Тільки таким способом зможемо послідовно усувати фальшиву доктрину історії України і Росії”. (Див. *Америка*, 13 листопада 1973).

<sup>10</sup> До Комісії входили такі члени: Матвій Стахів, голова, о. Мелетій Войнар, ЧСВУ, заступник голови, і Петро Стерчо, секретар. Членами стали Павло Юзик, Лев Добрянський, Володимир Стойко й Іван Новосівський. Докладніше про ці справи пише Петро Стерчо, “До видання *Історії України-Руси М. Грушевського англійською мовою*”, *Український Історик*, 1984, ч.1-4 (81-84), стор.236-250.

час Рада виконувала корисну функцію координації українського наукового життя в діаспорі<sup>11</sup>.

У жовтні 1984 року було розіслано обіжник до членів НР із спеціальним запитником відносно організаційної та видавничої діяльності Ради, в який включено питання про видання англomовного перекладу *IUP*<sup>12</sup>. Відповідь членів була позитивна, і було розпочато розгляд реальних можливостей видання. У 1984 році в Торонті під протекторатом Наукової Ради відбулася наукова конференція, присвячена Михайлові Грушевському у 50-ліття його смерті. На ній розглядалося питання продовження праці над перекладом і було вирішено докладно обговорити справи *IUP* з проф. Я. Падохом, головою НТША, який також був членом Наукової Ради. Це було зроблено, але докладної інформації про вже перекладені томи *IUP* не одержали. В 1996 році у *Віснику СКУ* було зазначено, що Наукова Рада бажала б "допомогти АНТШ у реалізації даного проекту, але ця справа чомусь затягується... Якщо б НТШ було б неспроможне реалізувати цей фундаментальний твір, тоді про цю справу треба ясно писати і поінформувати українську спільноту"<sup>13</sup>.

Проте ми не тратили надії. В червні 1987 року відбулася сесія Наукової Ради, підчас українознавчої конференції в Іллінойському університеті. На конференції голова НР мав зустріч з головою НТШ др. Я. Падохом у справі *IUP*. В "Обіжному листі" Наукової Ради від 17 грудня 1987 року знаходимо таку інформацію про цю зустріч:

"Підчас сесії Наукової Ради в Іллінойському університеті Голова Наукової Ради обговорив справу англomовного перекладу цієї фундаментальної праці нашого найвидатнішого історика з д-ром Я. Падохом, головою НТШ в Америці. Як відомо, свого часу НТША плянувало виготовити і видати такий переклад. Також нам ішлося, щоб вже кінець-кінцем в'яснити цю справу і покласти край поголоскам, що Н. Рада і її голова робить якийсь спеціальний натиск на НТША в цій справі. Насправді велике число членів Н. Ради в 1984-85 році заступало

---

<sup>11</sup> Докладніше про діяльність Н.Р. див. Любомир Винар, "На шляху координації наукової діяльності: Наукова Рада при СКУ", *Український Історик*, 1987, ч.1-4 (93-96), стор.7-36; Л. Винар, "Наукова Рада при СКУ і завдання української вільної науки", *Вісник СКУ*, ч.1 (14), 1986, стор.18-20. В той час до Наукової Ради належали такі установи: Українська Американська Асоціація Університетських Професорів, Наукове Товариство ім. Шевченка в Європі, Канаді, Америці і Австралії, Українська Вільна Академія Наук в Америці та Канаді, Українське Історичне Товариство в Америці, Український Вільний Університет в Мюнхені, Український Католицький університет в Римі, Український Господарсько-Технічний Інститут в Мюнхені.

<sup>12</sup> "Запитник Наукової Ради при СКУ" від 16.IX.1984 року (Архів Світової Наукової Ради при СКУ).

Питання ч.5 звучало: "Чи Ви вважаєте за доцільне видання англійського перекладу *Історії України-Руси* і *Історії української літератури* Михайла Грушевського?"

<sup>13</sup> Л. Винар, "Наукова Рада при СКУ...", стор.19-20.

думку, що видання найважливішого твору історії України М. Грушевського в англійській мові належить до наших найважливіших завдань, а бл. п. сенатор Юзик уважав, що цей проєкт повинна перебрати Н. Рада, якщо НТША не буде його реалізувати. Д-р Я. Падох ствердив, що тепер НТША не буде його реалізувати, а також, що вже переложені перші томи не є задовільно виконані. Я йому сказав, що поінформую членів НР про цю децизію А НТШ<sup>14</sup>.

Наші старання одержати від НТША для перегляду вже переложені томи *ІУР* не увінчалися успіхом і до сьогодні не знаємо, в якому архіві ті томи зберігаються<sup>15</sup>. Треба було зачинати від початку. В березні 1988 року появився пресовий комунікат від Наукової Ради п.н. “Надання патронату СКУ на видання англійського перекладу Історії України-Руси М. Грушевського”, в якому читаємо, що Президія Секретаріату СКУ надала 6-ого лютого 1988 року патронат “Науковій Раді СКУ і відповідним науковим установам – членам Наукової Ради, для обговорення, підготовки і видання англійського перекладу найважливішого твору української історичної науки в 20-у столітті – *Історії України-Руси* проф. М. Грушевського”<sup>16</sup>. Наукова Рада уповноважила Українське Історичне Товариство зайнятися справою англійського перекладу *ІУР*, і вже в 1998 році створено при УІТ “Академічну комісію для вивчення діяльності і видання творчості Михайла Грушевського”<sup>17</sup>.

Треба також згадати, що сенатор Павло Юзик ще за свого життя писав авторові цих рядків про англійський переклад *ІУР* і

<sup>14</sup> “Обіжний лист до вельмишановних членів Наукової Ради при СКУ, Австралія, Америка, Європа, Канада” від 17 грудня 1987 року, стор.3. (Машинопис. Архів Світової Наукової Ради). Треба згадати, що в листі з 28 грудня 1987 року Я. Падох писав авторові цих рядків: “Про Грушевського я вже написав у відповідь на Запитник, від чого я зачав. Додам, що ми далі не дістали від пані сенаторової (дружина сенатора Юзика – Л.В.) перекладів, крім першого тому. Раджу Вам перевірити, він нікудишний. Шкода про це розводитися. Тверджу ще раз, що перекладу не вдасться зробити, бо немає повного мільйона й немає перекладачів. Я вже це перевірів на власній шкурі. Переклад Грушевського забрав більше часу і праці, як усі видання, що ми їх видали за десятки років”. (Лист Я. Падох до Л. Винара від 28 грудня 1987 року. (Архів СН Ради)). Ярослав Падох уважав, що обговорення членами НР справи вже перекладених томів *ІУР* не є конструктивне. В листі до секретаря Н.Р. д-ра Осипа Мартинюка від 17 березня 1987 року він писав, що це виглядає на “публічну кампанію” проти НТШ. Також писав, що “НТШ в ЗСА ще досі не є в посіданні й то не зі своєї вини, перекладених томів “Історії України” Грушевського”. (Лист др. Я. Падох до др. О. Мартинюка від 17 березня 1967. (Архів Світової Наукової Ради)).

<sup>15</sup> З перекладачів проєкту НТШ ще живе проф. М. Чировський і він, на нашу думку, може дати додаткову інформацію про долю перекладених томів. Можливо, подібну інформацію може подати також проф. В. Стойко.

<sup>16</sup> “Надання патронату СКУ на видання англійського перекладу монументальної Історії України-Руси М. Грушевського”, березень 1988 (Архів СН Ради).

<sup>17</sup> До Комісії входили: Марко Антонович, Любомир Винар (голова), Ігор Каменецький, Юрій Книш, Франк Сисин, Тома Примак, Орест Субтельний і Дмитро Штогрин. – Див. *Український Історик*, 1989, ч.4 (104), стор.108-109.

рекомендував, щоб справою видання зайнялися Наукова Рада і Українське Історичне Товариство, якого він був дійсним членом. Назагал українська громада в Канаді й Америці вважала, що англomовне видання багатомної історії Грушевського є одним із найважливіших завдань українського наукового світу. Громадську опінію ми брали до уваги й уважали, що треба опрацювати раціональний плян цього монументального видавничого проєкту.

В міжчасі ми довідалися, що відомий український меценат пан Петро Яцик з Торонта плянує заснувати Центр дослідження історії України при Канадському Інституті Українських Студій в Альбертському університеті та також пропонує видання англomовного перекладу *IUP*. Це була дуже добра вістка. Автор цих рядків мав нагоду завітати і говорити з п. П. Яциком у Торонті ще 1983 році. Але тоді він не був безпосередньо зацікавлений в перекладі історії.

20 червня 1988 року надійшов лист від д-ра Богдана Кравченка, директора Канадського Інституту Українських Студій, в якому він писав: “Маю приємність повідомити Вас, що при КІУСі незабаром буде створений Центр українських історичних дослідів ім. Петра Яцика. Першим проєктом цього центру буде видання критичного, академічного перекладу на англійську мову Грушевського – *Історія України-Руси*. Знаю, що цей проєкт був дискутований на Науковій Раді СКУ. Щоб даром не подвоювати зусилля, інформую Вас, що ми цей проєкт виконаємо до 1998 року. Очевидно будемо в контакті з Вами в близькому майбутньому, щоб обговорити цю справу в подробицях”.

Як відомо, Центр дослідження історії України очолив д-р Франк Сисин, сьогодні – головний редактор англomовної *IUP* і спеціаліст доби Хмельницького. Я був спокійний, що справа перекладу і видання твору в добрих руках. Щоправда, проф. Олександр Оглоблин у наших розмовах висловлював свій жаль, що його не запрошено написати передне “Слово” до першого тому *IUP*. Як провідний український історик і продовжувач кращих традицій української історіографії з 1920-их років, він уважав, що Інститут повинен був звернутися до нього з цією справою. Я казав, що Інститут і редактори могли запросити, кого уважали за відповідне, але в цій справі було важко переконати Олександра Петровича, першого професора-гостя на кафедрі історії ім. М. Грушевського в Гарвардському університеті.

Щодо ініціативи англomовного видання КІУСом, то виглядало, що вона вийшла від пана Петра Яцика, а не від професійних істориків. Він розумів велике значення англomовного перекладу *Історії України-Руси* Грушевського і за його меценатську ініціативу належить якнайбільше признання. Від того часу англomовним видавничим проєктом повністю зайнявся д-р Франк Сисин, який зумів зорганізувати добрий редакторський штат і перекладачів цього монументального твору.



В передмові до першого тому *IYP* Франк Сисин пише про унікальність і важливість *Історії* Грушевського: “*The History of Ukraine-Rus’* constitutes the most comprehensive account of the ancient, medieval, and early modern history of Ukrainian people. Written by Ukraine’s greatest historian, Mykhailo Hrushevsky, the *History* remains unsurpassed in its use of sources and literature, even though its last volume was written sixty years ago. In the development of the Ukrainian National movement it constitutes the scholarly proof that Ukrainians are people with its own historical process”<sup>18</sup>.

До сьогодні появилися перший і сьомий томи *Історії України-Руси* М. Грушевського з потрібними бібліографічними доповненнями і коментарями. Книги видано на високому науковому та поліграфічному рівні. Англomовна *IYP* заповнює велику прогалину у світовій історіографії і впроваджує історію України у світову історію, як її інтегральну частину.

У нашій короткій статті ми не мали наміру рецензувати перші два томи англomовної *IYP*, це зробимо пізніше. Сама історія видання англomовної *IYP* заслуговує на докладніше обговорення і відповідні висновки. Можемо лише побажати, щоб Канадський Інститут Українських Студій започаткував також видання в перекладі на англійську мову другої праці М. Грушевського – його монументальної *Історії української літератури*, яка доповнює у значній мірі *Історію України-Руси*.

## ДОДАТОК

### №1

#### Англomовний переклад і видання *Історії України-Руси* Михайла Грушевського<sup>19</sup>

“...6 лютого 1988 року під час торонтонських нарад Президія СКВУ одноголосно надала патронат Науковій Раді і науковим установам, які бажають обговорити, перекласти на англійську і видати монументальну *Історію України-Руси* Михайла Грушевського. Багато членів Наукової Ради уважає, що перевидання цього клясичного твору української історіографії невідкладне, і що такий англomовний переклад зможе мати переломовий вплив в світовій історичній і науковій

<sup>18</sup> Frank Sysyn, “Introduction to the *History of Rus’-Ukraine*”, Michailo Hrushevsky, *History of Ukraine-Rus’*. Vol. 1, op. cit, p. XXII.

<sup>19</sup> Друкуємо фрагмент статті. Джерело передруку: Любомир Винар, “Наукова Рада при СКУ і її діяльність в 1987 – 1988 роках”, *Вісник Світового Конгресу Українців* (Торонто), Рік XIV, ч.1 (16), стор.18.

літературі. Як відомо, М. Грушевський розбив псевдонаукову концепцію “єдності походження” московського і українського народів і науково довів самобутність і самостійність українського історичного процесу від ранньої і середньовічної історії України до модерного історичного періоду. Цей найвидатніший твір української історіографії повинен бути якнайшвидше виданий англійською мовою. Як відомо, справою перекладу Історії України-Руси займалося НТШ в Америці і його голова д-р Я. Падох. Наукова Рада пропонувала АНТШ свою допомогу в цій важливій справі, але, на превеликий жаль, АНТШ вирішило тепер не реалізувати цей проект. Ми прохали голову А НТШ переслати Науковій Раді до перегляду перший том Історії України-Руси, який вже мав бути перекладений, але до сьогодні ми не одержали згаданого перекладу, проте віримо, що НТШ позитивно поставиться до заходів Наукової Ради. Не улягає сумніву, що переклад Історії України-Руси Грушевського буде коштувати багато зусиль наших учених і українського громадянства, проте ідеться про унікальну працю найвидатнішого українського історика... Наукова Рада, яка проголосила 1954 рік роком найвидатнішого українського історика і першого президента Української Народної Республіки Михайла Грушевського, напевно зможе допомогти тим установам, які візьмуть на себе підготову і видання Історії України-Руси під патронатом СКУ”.

## № 2

### Англomовний переклад Історії України-Руси Михайла Грушевського<sup>20</sup>

“Підчас наукової сесії Наукової Ради в Іллінойському університеті, Голова Наукової Ради обговорив справу англomовного перекладу цієї фундаментальної праці нашого найвидатнішого історика, з д-р Я. Падохом, головою НТШ в Америці. Як відомо, свого часу А НТШ плянувало виготовити і видати такий переклад. Також нам ішлося, щоб кінець-кінцем в'яснити цю справу і покласти край погололкам, що Н. Рада і її голова робить якийсь спеціальний натиск на А НТШ в цій справі. Насправді велике число членів Н. Ради ще в 1984-85 році заступали думку, що видання найвидатнішого твору історії України М. Грушевського в англійській мові належить до наших найважливіших завдань”.

---

<sup>20</sup> Джерело передруку: *Обіжний лист* до Членів Наукової Ради при СКВУ з 17 грудня 1987 року, стор.3-4. (Машинопис. Архів Світової Наукової Ради).

## №3

Лист Богдана Кравченка в справі англомовного перекладу  
*Історії України-Руси*<sup>21</sup>

20 червня 1988 р.

Prof. L. Wynar  
c/o Ukrainian Historical Association  
P.O. Box 312  
Kent, OH 44240

Шановний Проф. Винар!

Маю приємність повідомити Вас, що при КІУС незабаром буде створений Центр українських історичних дослідів ім. Петра Яцика. Першим проектом цього центру буде видання критичного, академічного перекладу на англійську мову Грушевського *Історії України-Руси*.

Знаю, що цей проєкт був дискутований на Науковій Раді СКВУ. Щоб дарма не подвоювати зусилля, інформую Вас, що цей проєкт виконаємо до 1998 року. Очевидно будемо в контактi з Вами в близькому майбутньому, щоб обговорити цю справу в подробицях.

Думаю, що Юркевич з Вами в контактi щодо других справ, так що не буду тут порушувати. Проте запевнюю Вас, що проф. Оглоблин одержить гонорар за статті в 2-у томi АЕУ II. Торонтське бюро ще всі гонорари не виплатило.

З пошаною до Вас

Богдан Кравченко  
Директор

Копія: П. Саварин, Президент СКВУ

## №4

Лист – відповідь Любомира Винара Богданові Кравченку<sup>22</sup>

Високоповажаний Пан  
Проф. д-р Богдан Кравченко, директор  
Канадський Інститут Українських Студій  
Едмонтон

27.VI.1988

Вельмишановний Пане Товаришу,

Щиро дякую за Вашого листа з 20 червня ц.р. і за винятково добру новину відносно англомовного видання *Історії України-Руси* М. Грушевського. Як Вам відомо, Наукова Рада при СКВУ заступає

<sup>21</sup> Архів УІГ.<sup>22</sup> Архів УІГ.

думку, що це є один із найважливіших наукових проєктів, якщо ідеться про українську історіографію. Саме тому Наукова Рада одержала від Секретаріату СКУ патронат і побажання, щоб *ІУР* якнайшвидше появилася. Хоча було багато скептиків – але я завжди вірив, що цей проєкт зреалізується.

Беручи до уваги, що Українське Історичне Товариство вже роками видає джерельні матеріали й історичні праці про Грушевського – ми передали справу видання (підготовки, перекладу і т.д.) УІТ. Не улягає сумніву, що нам не треба дуплікувати, або як пишете “подвоювати зусилля” – лиш конструктивно і гармонійно співпрацювати. Тому я пропоную, щоб ми обмінялися думками відносно реалізації англомовного перекладу, а я Вас можу запевнити, що Наукова Рада зробить все, що в наших силах, щоб прискіпити цю справу. Тому чекаю на Ваш лист, про який згадуєте, в якому бажаєте цю справу обговорити в подробицях.

До речі, Ви погодилися взяти участь в науковому з’їзді, що його скликає Наукова Рада при СКУ в листопаді – як пригадую, Ви підготовляєте доповідь про діяльність КІУС – і тут можна б наголосити справу підготовки перекладу історії Грушевського, яка заслуговує на окрему доповідь.

Рівночасно гратулюю Вам за створення Центру історичних дослідів.

Остаюся з щирою пошаною

Любомир Винар

Президент Наукової Ради при СКВУ

Копія: д-р П.Саварин

№5

**З листа Любомира Винара до Богдана Кравченка<sup>23</sup>**

4 травня 1989

Високоповажаний Пан

Проф. д-р Богдан Кравченко, директор

Канадський Інститут Українських Студій

Альбертійський Університет.

Вельмишановний Пане Товаришу,

Вже давно не мав від Вас вістки в справі перекладу *ІУР* М. Грушевського. Як Вам відомо, створено комітет в справі видання спадщини нашого найвидатнішого історика і зарезервовано місце,

---

<sup>23</sup> Архів УІТ.

згідно з нашою домового, для представника від Інституту<sup>24</sup>. Ми функціємо, як дорадче тіло. Гадаю, що у Вашому і нашому інтересі є нав'язати співпрацю. В Торонті, підчас конгресу СКВУ, не було нагоди обговорити цих справ з Вашим представником. До речі, чи вже маєте недруковані два нові томи *ІУР* Грушевського, про які згадував Білокінь<sup>25</sup> у “Літературній Україні”? Якщо так, я був би вдячний, якщо б Ви вислали копію. Ми зауважили, що деякі видання наших істориків (напр. Грушевського) в українських советських журналах є троха “відредаговані”... Ідеться, щоб ми одержали повний текст недрукованих томів *ІУР*. До речі, якщо знаєте щось спеціального в цій справі – буду вдячний за інформацію.

Я думаю, що було б добре в Торонті відбути конференцію в цій справі видання *ІУР*. Від “приходу” і обміни думок голова не болить і тому треба, на мою думку, скликати такі наради з людьми, які займаються перевиданням творів Грушевського. Самі знаєте, що в Україні іде боротьба за його спадщину і тут не можна лишатися пасивним. З преси знаю, що Ви маєте доступ до АН УРСР – отже виринає питання: чи там є опис архіву Грушевського і чи можна одержати бодай короткий [його] опис?.. [...]

Остаюся з ширим привітом

Любомир Винар  
Голова УІТ

Копія: О. Оглоблин, М. Антонович

## № 6

### Лист Богдана Кравченка до Любомира Винара в справі *ІУР*<sup>26</sup>

22 травня 1989 р.

Dr. L. Wynar  
Ukrainian Historical Association  
P.O. Box 312,  
Kent, Ohio 44240  
USA

Вельмишановний д-ре Винар!

Дякую за Вашого листа від 4 травня 1989 року.

<sup>24</sup> Комітет було створено при УІТ. Його членами були: д-р Марко Антонович (Монреаль), д-р Сергій Білокінь (Київ), д-р Любомир Винар (Кент, голова Комітету), д-р Ігор Каменецький (Мт. Плезант), д-р Юрій Книш (Вінніпег), д-р Франк Сисин (Едмонтон), д-р Тома Приймак (Торонто), д-р Орест Субтельний (Торонто), д-р Дмитро Штогрин (Урбана).

<sup>25</sup> Сергій Білокінь, літературознавець і історик, займався вивченням життя і творчості Грушевського.

<sup>26</sup> Архів УІТ.

Щодо видання *IUP* Грушевського в англійському перекладі, то ми тільки що розпочали це. Тепер перекладачі працюють над першими двома томами. Повідомляю Вас, що директор Осередку українських історичних дослідів ім. П. Яцика буде д-р Франк Сисин і раджу Вам з ним зконтактуватися відносно можливості співпраці. Я згідний з Вами, що завжди варта радитися з людьми. До Білоконя я написав і чекаю на його відповідь. Щодо скликання нарад в Торонті в справі видання *IUP*, то я переговорю це питання з д-ром Сисином, коли він буде в Едмонтоні в серпні.

Окремою поштою висилаю Вам працю Луцького. Додаткових матеріалів не маємо. Прошу вислати нам 10 примірників (з рахунком) праці Каменецького про Вінницю. Висилаю Вам передрук каталогів з України. Комплекс *VI* нам дуже б згодився.

З пошаною,

Богдан Кравченко  
Директор

БК/сл

Копія Д-р Ф. Сисин